

Susret sa Amerikom, njenom poezijom i studentskom omladinom u 1967/1968. godini značio je za mene mnogo više od klasičnog naučno-istraživačkog projekta. Kabinetski utisak, koji se može steći iz knjiga i časopisa, ne može da se meri sa onim koji se stiže na licu mesta. Tekst dobija nove dimenzije. Neki detalj, neka aluzija u pesmi može da bude jezički sasvim jasna, ali egzistencijalno da ima višestruko značenje. Recimo, za jedan restoran ili ugao ulice mogu da se vezuju stotine asocijacija, ali sve to za neupućene ne znači ništa, ako se ne poznaje ambijent, atmosfera tog mesta. Sem toga, iz jedne daleke zemlje se može pratiti afirmisana literatura, ali ne i sadašnji trenutak književnog života jednog ogromnog i raznorodnog kontinenta kakve su Sjedinjene Američke Države.

LITERARNA I KULTURNA POBUNA

Najkraće rečeno, savremena američka poezija odbacila je formalističku tiraniju i hermetičnost koju je decenijama, sve do sredine 50-tih godina, diktirala sada prevaziđena „nova kritika“. Time su odbačeni i već klasični moderni uzori kao Eliot i Odn. Današnji, naročito mladi pesnici u SAD daleko su od toga da i dalje neguju ironično-intelektualnu, obezličenu, formalno savršeno izbalansiranu poeziju koja predstavlja „autonomni“ zatvoren sistem. Njihova poezija je pre svega neposredna, doživljena izbliza, puna podataka iz svakodnevnog, specifično američkog života. Ona se kloni krupnih reči, oveštalih „poetskih“ apstrakcija i pretenciozne retorike.

Možda je upravo zato iluzorno dajući uopštena mišljenja i sudove o Americi, a naročito kad je reč o pesnicima, koji su od svih ljudi valjda najmanje skloni konformizmu. Sem toga, trebalo bi precizirati pojam „mladih“ pesnika. Među radikalnom američkom omladinom kruži izreka: „Ne veruj starijima od trideset“. Ali ni to nije apsolutno — Alen Ginzberg je prevalio četrdesetu, a ta omladina ga još uvek jednodušno prihvata kao jednog od svojih „gurua“, tj. duhovnih voda. Za današnje američke pesnike traženje sopstvenog identiteta ostaje američka tema broj 1, ali je tokom šezdesetih godina dobila nov kontekst i nov smisao: traženje identiteta kroz protest protiv zvanične Amerike, njenog načina života i smrti, njene kulture i nekulture — bilo u vidu negacije ili novih alternativa. Glavni katalizator ovakvog opredeljenja postao je rat u Vijetnamu, a udama snaga je omladina, prvenstveno studentska. Nisu svi živi američki pesnici omladinci, niti su svi u punoj meri politizirani, ali se među pesnicima rođenim negde oko sredine 20-ih godina nadalje na prste mogu izbrojati oni koji odbacuju suštinu ove radikalno buntovne onijentacije.

Američko društvo, koje je usled svog oštro konkurentskog karaktera od početka svog postojanja stvorilo kult mladosti, danas ostaje zbunjeno pred svojom mladom generacijom, koja preko svojih rečitijih predstavnika nastoji da šokira starije, da im baci u lice sve ono što se veliča kao uspeh američkog načina života. U tom buntu protiv svega „američkog“, oni se služe i najdrastičnijim sredstvima, sem nasilja, koje preziru. Svaka organizovana ideologija za njih je sinonim za nasilje, a retorici školskog i generalnog patriotizma suprotstavljaju lozinku „Nećemo da ubijamo za reči“, tj. u ime „viših“ ciljeva. Zatim, svakog „pristojnog“, tj. prosečnog Amerikanca zgražavaju zpuštenost, beda, nehigijena, slobodni seks i upotreba droga, izvikani kao standardni poroci „hipija“, njihovih imitatora (vikend-hipi) i simpatizera. Ovakvo ponašanje omladine je delom izraz jednog novog hedonizma, delom nastojanja da se spoljnim efektima izazove zgražavanje. Tako mnogi mladići i devojke kojima roditelji šalju mesečno čekove od 250 dolara navise, preklinjući ih da se vrate, hodaju pocepani i zpušteni, prose, puštaju duge brade i kose, oblače se nekonvencionalno i dekorativno, žive u „grupnim brakovima“ ili još manje formalnim vezama, traže duhovnost u verskoj mistici Dalekog Istoka,

POEZIJA I OMLADINA U SAD

dr aleksandar
nejgebauer

puše marihuanu i gutaju pilule žestokog halucinogena LSD. Na upozorenja i optužbe zbog uživanja novih, još nedovoljno ispitanih i navodno razornih droga odgovaraju da su one manje škodljive nego alkoholi, kojim se hronično opijaju njihovi od posla otupeli očevi i barbiturati, kojima u velikim dozama „smiruju živce“, tj. drogiraju se, njihove ne-

urotične majke. Oni ne žele da učestvuju u onom zamahu „uspeha“, u besomučnoj jur-njavi proizvodnje i potrošnje, u „trci pacova“, kako nazivaju konkurentsku borbu za sticanje materijalnog bogatstva.

Za generaciju danas sredovečnih i starijih Amerikanaca svetska ekonomska kriza 1929, kada su oni stupali u samostalan život, predstavlja traumu čije posledice još traju. Trebalo je tada raditi i zaradivati samo da bi se živelo i preživelo. Rad i samo rad, sa strepnjom od sutrašnjice, za njih je postao opsesija za ceo život. Međutim, njihova deca, sadašnja omladina, i to prvenstveno ona koja se školuje na univerzitetima i koja će sutra predstavljati duhovnu elitu SAD, odbacuje taj životni stil. Mnogi od njih smatraju da se može i sa mnogo manje truda lepo živeti, da za kupovinu sve većih količina sve novijih modela skupe, agresivno i vulgarno reklamirane industrijske robe ne vredi da čovek sam sebe kastrira — vremen-ski, erotski, duhovno. Cinjenica je da današnja konjunktura u SAD omogućuje mladom školovanom muškarcu (i u manjoj meri devojci) bele rase da prijatno poluboemski živi, radeći samo povremeno ili sa skraćanim radnim vremenom. A to znači da je na pomolu slom tradicionalne „puritanske radne etike“.

Apostoli novog načina mišljenja i stava prema životu svakako su u manjini, ali su inteligentni, poletni i bučni (vojni i civilni testovi u SAD pokazuju da mobilisani i povremeno zaposleni hipici imaju najveći količnik inteligencije). Većina ipak želi da nade što bolji posao i maksimalno unovči svoje sposobnosti. Da li će se kao istorijski jača sila pokazati ova solidna većina, apolitična i bez mašte, ili radikalno-eksperimentalna, živahna i, pored raznih „poroka“, umnogome dirljivo naivna manjina? Pogled unazad pokazuje da je pre desetak godina sva američka omladina bila onakva kakva je danas samo njena većina — to je bila tzv. „pepsi-generacija“, čija je društvena i kulturna svest pokazivala veliku pozitivnu korelaciju sa tim veštačkim, jako gaziranim napitkom i kokicama koje je trošila u ogromnim količinama.

DRUŠTVENI STATUS POEZIJE

Savremena poezija u SAD suštinski je povezana sa kvazi-levičarskom, anarho-pacifističkom, humanističko-intelektualnom manjinom američke omladine. Uostalom, taj njen deo me je i lično više zainteresovao, kao i ja njega. U solidno-gradanskom studentskom klubu u Mineapolisu, čitajući svoje prevode naših savremenih pesnika (Matića, Daviča, Pope, Miljkovića) sa komentarima, imao sam stalno utisak da udaram glavom u betonski zid. Isti program, izveden nekoliko meseci ranije, na poziv pesnika — Crnca Bila Andersona, u literarno-boemskom kafetu „Ti i ja“, u srcu hipijskog kvarta u San Francisku, izazvao je živo interesovanje i odobravanje.

Uspostavljanje kontakta sa omladinom danas je vrlo jednostavno za sve mlade pesnike: oni idu i čitaju svoje pesme po univerzitetima, gimnazijama, kulturnim ustanovama, kafanama, privatnim prijemima. To uglavnom nije estradna poezija, nego se radi o estradnom pristupu poeziji, čiji je inicijator bio Alen Ginzberg (Allen Ginsberg) sa svojom poemom „Urlik“ (1956), koju je recitovao uz pratnju džez u jednoj kafani u San Francisku. Poezija Ginzberga i, još više, Lorenza Ferlingetija (Lawrence Ferlinghetti) bila je i ostala dobrim delom estradna, ali to nije slučaj sa delima mnogobrojnih pesnika koji često gostuju na taj način i idu na turneje po celoj Americi — na primer, Robert Blaj (Robert Bly), Edvard Fild (Edward Field), Deniz Levertov (Denise Levertov), Džon Logan (John Logan), Vilijam Staford (William Stafford) i mnogi drugi.

Za niz američkih pesnika čitanje poezije (pretežno sopstvene) predstavlja izvesnu vrstu životnog poziva, bar jednim delom. Ipače, znatan broj američkih pesnika dobija mesta na univerzitetima, što često deluje umrtvljujuće na njihovo stvaranje, — kao što uspeš-

na psihoanaliza neutrališe neurozu, ali i stvaralački napon kod umetnika, tako odveć akademsko uhlebije često od autora izvrsne prve knjige pesama stvara samozadovoljnog i nezanimljivog profesorčića-stihoklepeca. Skolske i kulturne ustanove plaćaju velike honorare za recitale poezije — od sto dolara naviše za nastup. Uglavnom je honorar od recitala ustavljen dopunski prihod za pesnike. Ali ima i izuzetaka. Ginzberg nikada ne postavlja pitanje honorara, vrlo često čita svoje pesme besplatno, ali zna se da on može bez ustezanja da kaže: „Gospodo, treba mi hiljadu dolara” i da bude siguran da će ih dobiti. Jednostavno zato, jer organizator zna da od nekoliko hiljada ljudi (koliko ni jedan drugi pesnik ne može da privuče) može da skupi i mnogo veću svotu. S druge strane, njujorški pesnik Edvard Fild, kome književna reputacija omogućuje da traži najmanje 250 dolara za program, izdržava se gotovo isključivo od recitala, taman na granici godišnjih prihoda iznad koje se plaća porez.

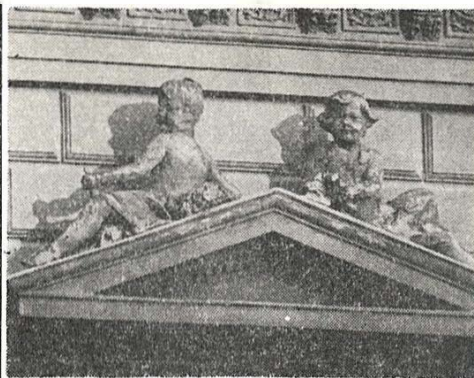
IZDAVAČI I PUBLIKA

Za američke pesnike danas izdavačka barijera praktično ne postoji. Svako može da bude svoj izdavač. Tokom ove decenije došlo je u Americi do tzv. „mimeografske revolucije” — sredstva umnožavanja su postala vrlo jeftina i svakom pristupačna i pesnik može lako da umnoži svoje pesme na geštetneru ili sličnoj spravi u nekoliko stotina primeraka. U nekim velikim gradovima (naročito u San Francisku i Njujorku) postoje specijalizovane knjižare za prodaju „malih časopisa” za književnost i vlastitih izdanja još neafirmisanih pesnika. Pesnik donosi svoju „robu” i knjižar ja otkupljuje. Zainteresovana publika može da nađe šta želi ili o čemu i ne sanja, a može i da se pretplati na neki od časopisa koji niču na sve strane.

Ipak, to ne znači da se u Americi poezija masovno čita. Za ogromnu većinu Amerikanaca ona kao i da ne postoji. Ali uvek će se na dvesta miliona naći hiljadu ljudi koji će dati dva dolara, koliko prosečno staje knjiga pesama u papirnom povezu i time pokriti troškovi izdavanja, iako od objavljivanja poezije ni tamo nema profita.

Što se tiče romana i dokumentarno-komentatorske proze („nonfiction”), bestseleri se u Americi proizvode kao i svaka druga roba. Ako izdavač odluči da od jedne knjige napravi bestseler, on prvo stavlja u pokret ogromnu reklamnu mašineriju; uspeh će biti srazmeran novcu uloženom u reklamu. Zatim se pojavi skupo izdanje u manjem tiražu i tek iza njega poplava izdanja u papirnim koricama. Stotine hiljada primeraka, nekad i preko miliona, razgrabe se za kratko vreme. Pri tom je malo ko imao kad da čuje od drugog da je knjiga dobra; presudni stimulus je reklama. Tako se rađa bestseler i brzo vraća uloženi novac. Nakon toga, knjiga može da padne u zaborav ili da osvoji svet — poneki bestseler ima i trajniju književnu vrednost.

Ovi podaci i zapažanja o savremenoj američkoj poeziji samo su isečak viđen iz neposredne blizine. Pored spomenutih opštih tendencija, trebalo bi posebno govoriti o grupi pesnika, na čelu sa Garijem Snajderom (Gary Snyder), koji se nadovezuju na Ginzberga i teže romantičnoj asimilaciji kulture severnoameričkih Indijanaca i indijske religiozne mistike; o grupi „Blak Mauntin” (Black Mountain), koja najekstremnije odbacuje englesko nasleđe i istražuje američko iskustvo i govorni idiom; o kapriciozno-urbanom „Njujorškoj školi” pesnika i konkurentskoj njujorškoj grupi „pesnika dubinske slike”; najzad, o značajnim pojedincima koji pobijaju sva uopštavanja — Džejmzu Dikiju (James Dickey), sa njegovom južnjačkom rečitošću i nepostidjenim istraživanjem rasizma i militarističkog sadizma, ili o Vilijamu Mervinu (William S. Merwin), „nesvrstanom”, rafiniranom pesniku individualne i kolektivne američke duše. Možda se nacionalna kultura i literatura SAD tek rađa, možda je cena njene fluidne vitalnosti efemernost i brzi zaborav, ali nekako čoveku srce brže zakuca pred njenim šarenim izobiljem.

mart ogen

studija br. 3, ali i „američki integral“

Sedeo sam na obali Meksičkog zaliva
i razmišljao.

Voda.

Lišće.

Srećko Kosovel.

I talasi, talasi, dvadeset hiljada kilometara.

Ljubljana. Bela beda.

I Srećko Kosovel

i Meksički zaliv, Hart Crane, talasi.

Dvadeset hiljada kilometara. 1826. 1932.

(Samoubistvo. Talasi.

Hart Crane, i voda.

Beda.

Sedeo sam dakle na obali Meksičkog zaliva

(i — — —

gledao otvorenim očima.

— Joj, kako je divno odveć, kako je toplol

— I voda, tako ugodno toplal

Hej, hej, hej! Dajje mi molim vas —

tako ugodno toplal

Mir!

Mir?

Šta? Toplo? Topla voda?

Ah, da, toplomer!

Moždani.

Mož

dani
top (lo la)
mir. (la mer)

TOP ČOVEK.
TOP MIR.
MOŽDANI.

Šta sam ti rekao,
umiranje je kao —
Morbidan? Ja pa morbidan?
Razume se da sam morbidan,
šta
mi drugo preostaje,a? O! (Ništa.)
Morbidan, nego šta!
Mart Ogen, M(etar) i O(samdeset) morbidnosti.
Metar i osamdeset, tako piše u ličnoj karti.
Metar i osamdeset, Mutavac Osojski, Miloš
(Obrenović i —
i Modna oblačila. M.O.

Ali, za ime božje, ja
ipak umirem.
S. O. S. umirem!
Requiscat in pace. O. (Ti i tvoja latinština!)
Ne, spasa nema.
Nema i nema, i kvit. Spasa.
Nikakvog.
O tela, O drveće, O uši!
O pućena smrti, O smrti mesa (ili duha.) (Duha
(nema.)

O pućena smrti svakog meseca. O mesećna smrti.
(U mesećin’.

I Mesec, O i Mesec na nebu, romantika.
Na nebu.
Na.
Ne.
Bul
Haha!

O tempora, O mores!
— Šta? Ne možeš? Ne budi lucprdsti, budi
produhovljen! A? Pa znaš, Bog, Ideje, Borba...
A? I TAKO DALJE!

Jer samo lo nešto vredi, shvataš li,
da čovek ima ideje,
da se ukljući u neki pokret,
da negde bude ukljućen.
Shvataš li sad?
A? I TAKO DALJE!
O moj bože, kakve budale!

— Gospode, smiluj se
— Hriste s
— miluj
— se.

Pa da.
Bilo koji Gospode. Ma bio trupćina. Ili nitkov.
Važno je da si na vrhu, a ne dole.
Dada, Gospode. Smiluj se.
I Hriste. Smiluj se. Bilo šta bilo ko.
Đavo ili pandur, Gospod ili Hrist.
Ili fašist.
Ili nudist, rasist, budist, komunist, kubist, trapist!
Istististist, svjedno ko, samo se smiluj.
Ist. Sit.
Važna je korist.

Srećko Kosovel, 1904—1926.
Hart Crane, 1899—1932.

Beda.
Beda.
I onda pad.
Skok.
Talasi.

Zašto si svoj zlatni ćun pustio u moćvaru?

O i more, more, Hart Crane, Srećko Kosovel,
more, more, dvadeset hiljada kilometara,
i talasi, integrali,
i bez ćuna.

Gospod
se
smilova
sebi.

Metar i osamdeset morbidnosti,
morski psi,
želeli bi
da te
upoznaju:
GRRRRRRRRRR.

Gorko grlo grab.